

Милош Ивановић*

Београд

ПИСМО ДУБРОВЧАНА ЧЕЛНИКУ МИЉАНУ**

Дубровник, 1406, фебруар 17.

Сажетак: Дубровчани су 17. фебруара одговорили писмом челнику Миљану који је потраживао кућу коју је својевремено његов отац предао у руке њихових грађана Павла и Лукше Витановића. Рад доноси критичко издање тог документа. Такође се анализирају личности поменуте у писму и осветљавају њихови међусобни односи. Из писма се дознаје и начин на који су органи Републике Св. Влаха испитивали челников захтев.

Кључне речи: Дубровчани, челник Миљан, Палко Витановић, Лукша Витановић, дуг, кућа, тетраг.

Сачуван је релативно мали број докумената које су дубровачке власти упутиле појединим српским властелинима. Једно од таквих представља писмо челнику Миљану. На самом акту као датум његовог сачињавања наведен је само 17. фебруар, без прецизирања године. Како су документи који му претходе и следе иза њега у Русковом препису из 1406.¹ јасно је да и писмо челнику Миљану мора бити из те године. Документ сведочи о пословним везама које је Миљанов отац, који је носио исто име и титулу као и син имао са члановима угледне дубровачке племићке породице Витановића (Барабића).² Из нашег писма сазнајемо да је своје дугове према њима подмиривао сребром, златом и бисером, што указује да је спадао у ред имућне властеле. Узмемо ли у обзир да су Палко и Лукша били активни у периоду од 1363. до 1375.³

* истраживач. Ел. пошта: misaveritatem@gmail.com

** Рад је настао као резултат истраживања на пројекту Министарства просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије: *Српско средњовековно друштво у писаним изворима* (ев. бр. 177025).

¹ М. Пуцић, *Споменици србски I*, 76–78.

² И. Манкен, *Дубровачки патрицијат у XIV веку*, Београд 1960, 121–124.

³ Исто, 121–123; И. Манкен, *Дубровачки патрицијат у XIV веку*. [Део 2]: *генеалогске табеле*, Београд 1960, 3.

највероватније онда у то доба треба сместити њихове везе са старијим челником Миљаном. Доиста, неопходно је упозорити да се Лукша помиње као покојни први пут 1382, што нас упозорава да је можда и после 1375. поживео неко одређено време.⁴ Такође ситуацију око овог питања отежава и чињеница да се изгледа и 1400. помиње Палко Витановић.⁵ Опет о старијем Миљану једини подаци потичу из писма које овде објављујемо. У документу није наглашено ни чији је био челник. Његов син је свакако био у служби Бранковића, јер га 29. децембра 1405. срећемо као милосника на повељи коју су његови господари издали Републици Св. Влаха.⁶ На основу повеља издатим Дубровчанима, ми пак знамо да је 1387. челник кнеза Лазара био Михо, а Вука Бранковића Смил.⁷ Уколико је старији Миљан био човек господина Вука, на положају челника могао је готово извесно бити само пре јанура 1387. пошто је Смил забележен на тој функцији и 1396. у време када је и окончана политичка каријера његовог господара.⁸ То би потврђивало хипотезу да је старији Миљан био активан када и Лукша Витановић током 70-их година XIV века. Остаје, међутим, питање на ком подручју је он имао поседе. Наиме, млађи Миљан је 1406. од Дубровчана потраживао кућу свог оца, која је наводно једно време била у поседу Палка и Лукше Витановића. Није наведено где се та кућа налазила. Павле Барабић, стриц Палка и Лукше је својим пословима био везан за Призрен и Ново Брдо.⁹ Као што је добро познато за Призрен се претпоставља да је крајем 70-их година XIV века потпао под власт Вука Бранковића,¹⁰ док је Ново Брдо након 1371. заузео кнез Лазар.¹¹ Вероватнијим нам се чини да је челник Миљан потраживао кућу која се налазила у области наследника Вука Бранковића чији је он службеник био. Наравно, ни другачија могућност се не може сасвим одбацити пошто су у време ње-

⁴ И. Манкен, *Дубровачки патрицијат у XIV веку*, 121–122.

⁵ И. Манкен, *Дубровачки патрицијат у XIV веку*. [Део 2]: *генеалогске табеле*, 3, наводи се тај податак. Ауторка пак у основном тексту своје студије истиче да су Палко и Лукша умрли рано: И. Манкен, *Дубровачки патрицијат у XIV веку*, 122–123.

⁶ Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 154.

⁷ Исто, 123, 139.

⁸ Исто, 142–145; М. Динић, *Област Бранковића*, у: *Српске земље у средњем веку*, Београд 1978, 160, нап. 49; М. Шуица, *Немирно доба српског средњег века. Властела обласних господара*, Београд 2000, 126.

⁹ И. Манкен, *Дубровачки патрицијат у XIV веку*, 121, 123.

¹⁰ М. Динић, *Област Бранковића*, 149.

¹¹ Р. Михаљчић, *Лазар Хребљановић. Историја, култ, предање*, Београд 1989², 54, 58, 60.

гове преписке са Дубровчанима, Лазаревићи и Бранковићи били у добрим односима.¹²

Досадашње излагање показује да је челник Миљан 1406. тражио од Дубровчана једну кућу свог оца коју су изгледа готово тридесет година раније држали Палко и Лукша Витановић. У време слања писма поменута браћа више нису била у животу, те су се органи Републике Св. Влаха за информације обратили старатељима њихових удовица и деце. Од двеју Лукшиних ћерки једна већ тада није била у животу.¹³ Палкови директни потомци су нам знатно слабије познати и једине вести о њима потичу из овог писма.¹⁴ Мора се нагласити да није био необичан случај да потомци потражују имовину својих предака дуго времена након њихове смрти. Слично челнику Миљану учинила је 1462. Степанида, ћерка војводе Мркше Сићевског, која је потраживала од Алвиза Жуњевића неке предмете које му је предала њена мајка. Тражене драгоцености су пак по жељи Мркшине супруге, након њене смрти предале манастирима Бањској и Дечанима. Она иначе није била у животу већ 1444. у време обнове Деспотовине.¹⁵ Негативан одговор на свој захтев добио је и челник Миљан. Речено му је да у пословним књигама Палка и Лукше Витановића нису нашли податак да су они држали неку кућу његовог оца. Није нам познато да ли је после овог писма челник Миљан и даље потраживао кућу свог оца. Исто тако, тешко је докучити мотив због кога је Миљан баш 1406. или нешто раније покренуо питање очеве куће. Наравно, уколико је тражена имовина била на територији под влашћу Бранковића, јасно је да се за њу могао распитивати тек након 1402. када су његови господари повратили своју област.¹⁶

Опис исправе

Писмо које се овде објављује није се очувало у оригиналу, већ је истраживачима приступачно преко преписа унетог у књигу дубровачког словенског канцелара Руска Христифоровића.¹⁷ На првој поло-

¹² Помагали су Балшу III у његовом сукобу са Млечанима у Зети: М. Динић, *Област Бранковића*, 169; *ИЦГ II-2*, 89–96; *ИСН II*, 78–79.

¹³ И. Манкен, *Дубровачки патрицијат у XIV веку*. [Део 2], 3.

¹⁴ Исто, 3.

¹⁵ М. Пуцић, *Споменици србски II*, 117–118; К. Јиричек, *Споменици српски*, 104.

¹⁶ М. Динић, *Област Бранковића*, 165–166; М. Спремић, *Деспот Ђурађ Бранковић и његово доба*, Београд 1994, 50.

¹⁷ DAD, *Lettere e commissioni di Levante* 1, fol. 60'.

вини странице, на којој се налази акт упућен челнику Миљану, исписан је и текст писма послатог господару Канине и Валоне Мркиши Жарковићу.¹⁸ Читаво писмо упућено челнику Миљану садржи 16 редова исписаних канцеларијском минускулом. Поједине речи овог документа су подвучене, мада није познато ко је и зашто то учинио. Запажа се да је два пута подвучена реч **тетрагъ** (*tetraǵ*). Издање овог писма приређујемо на основу фотографије преписа акта, који се чува у Државном архиву у Дубровнику.¹⁹

Ранија издања: М. Пуцић, *Споменици србски* I, 77, бр. 142; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 523–524.

Текст писма

+ Ѡдъ владѣцагѡ гр(а)да дѣрѡвника кнеза, властель и ѡдъ все ѡпкине въсердѣчномѡ |2| намъ приателю почтеномѡ челникѡ Милганѡ многѡлюбимо поздравленник. |3| Почтене твоѡ приазни листъ примисмо и разѡмѣсмо цѡ намъ пишешъ. |4| Я гѡворе крѣ покони ѡтѣць вашъ челникъ Милганъ поставиль къ билъ ѡ Палка |5| и ѡ Лѡкше Витановика кѡкю свою моле наасъ да ви ѡправимо. Нашъ почтени |6| приателю да знашъ примивъ писаникъ ваше реч(ѡ)нно тѣи часъ посласмо по |7| вкрѡмителик сирѡтъ реч(ѡ)нога Палка и Лѡкше коимъ сѡ все ѡправе и дѣца |8| них(ѡ) ѡста[в]ленка и ѡпросисмо за тѣи вашѡ кѡкю и ѡни намъ показаше тетрагъ |9| Палка и Лѡкше и ѡ томоси тетрагѡ на кѡдномъ мѣстѡ писаше крѣ къ ѡ(ѡ)тѣць |10| твои билъ нимъ длѣжьнь и тѣимъ длѣгъ платиль ѡ[ѡ]тѣць твои сребромъ, висерѡм(ѡ) |11| и златѡмъ. И на дрѡгѡм(ѡ) мѣстѡ ѡ томьгѡ тетрагѡ пониже тоган писма такожди |12| писаше крѣ къ ѡ[ѡ]тѣць твои нѣмъ ѡщъ длѣжьнь и ѡдъ тога къ книга записана |13| ѡ тетразѣхъ ѡдъ ѡпкине дѣрѡвчкѡ а нѣ платиль, а ино нищор(ѡ) не нахѡдимѡ |14| ни ѡни намъ ѡмѣю повидѣтъ и затѡ твоѡ любѣвѣ ѡвози ѡписасмо цѡ смо |15| ѡвѣнашли а ви морет[ѡ] послать члов(ѣ)ка или само(!) доити да си ѡгледаю них(ѡ) тетраге.

|16| + м(ѣ)с(ѡ)ца фѡрв(а)ра ѡї д(а)но ѡ дѣрѡвникѡ +

¹⁸ *ИСН* II, 96.

¹⁹ Снимак за ово издање уступио ми је колега Дејан Јечменица, коме се овом приликом срдачно заваљујем.

Превод писма

+ Од владајућег кнеза града Дубровника, властеле и од све Општине свесрдачном нашем пријатељу, поштованом челнику Миљану, веома срдачан поздрав. Поштовано твоје љубазно писмо примили смо и разумели смо шта нам пишеш. А каже се да је покојни ваш отац челник Миљан положио био код Палка и Лукше Витановића своју кућу и моле нас да вам одговоримо. Наш поштени пријатељу да знаш да, пошто смо примили ваше речено (писмо), истог трена послали смо по старатеље удовица Палка и Лукше којима су све исправе и деца њихова остављена, и упитасмо за ту вашу кућу и они нам показаше тетраг Палка и Лукше и у том тетрагу на једном месту писало је да је твој отац био њима дужан и тај дуг твој отац је платио сребром, бисером и златом. И на другом месту у том тетрагу испод тог писма такође је писало да је твој отац њима још дужан и то је књига записана у тетрагу Општине дубровачке, а није платио. И ништа друго нисмо нашли, нити нам они умеју рећи и зато твојој љубави ово написасмо што смо нашли, а ви можете послати човека или сами доћи да погледају њихове тетраге.

+ Месеца фебруара седамнаестог дана, записано у Дубровнику +

Дипломатичке особености

Писмо чије издање смо овде приредили спада у ред релативно малобројних сачуваних писама које је Дубровачка општина упутила српској властели. Попут сличних аката и овај започиње симболичком инвокацијом у виду крста. Инскрпција која гласи једноставно *поштовани* јасно нам указује на ранг челника Миљана. Наиме, члановима владарских породица Лазаревић и Бранковић, као и моћнијој властели Дубровчани су се обраћали знатно свечаније.²⁰ Особеност овог писма огледа се у чињеници да на његовом крају стоји само датум његовог сачињавања, без назначене године, која је некад у оваквим документима исписивана латинским словима. Прецизан одговор зашто је до тога дошло не може се дати, мада се вероватним чини да је реч о омашци канцелара Руска Христифоровића.

²⁰ За начин обраћања Лазаревићима и Бранковићима у ово време види: Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I–1, 150, 154–156, 199–200, 204–207; М. Шуица, *Писмо Дубровчана Николи Зојићу*, ССА 10 (2011) 126.

Просопографски подаци

Миљан, челник, млађи, 2 (ред у изворнику) – Био је властелин у служби породице Бранковића. Постоји мишљење да је он конкретно био у служби госпође Маре Бранковић. Отац му је носио исто име и звање као и он. Први пут се у изворима помиње децембра 1405. као један од милосниака на повељи којом су његови господари даровали трговачке повластице Дубровчанима. Наредне године је како се види из писма које овде објављујемо потраживао једну кућу свог оца од двојице Дубровчана. Забележен је и у поменику Св. Богородице Љевишке, што значи да је био китор тог храма. Са супругом Вукосавом имао је сина Ђурђа. Други детаљи о његовом животу нису познати.

Извори и литература: М. Пуцић, *Споменици србски* I, 77; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I-1, 523-524; Ћ. Сп. Радојичић, *О поменику св. Богородице Љевишке*, *Старинар* XV (1940) 55; М. Благојевић, *Државна управа*, 184, 230, 235-236; М. Спремић, *Деспот Ђурађ Бранковић и његово доба*, Београд 1994, 72-73; А. Веселиновић, *Држава српских деспота*, Београд 2006², 249-250.

Миљан, челник, старији, 4 – Помиње се само у овом документу, када већ више није био у животу. Начелно се може претпоставити да је попут познатијег сина такође био у служби Бранковића. Подаци из писма сведоче да је имао пословене везе са дубровачким трговцима. Своје дугове према њима подмиривао је сребром, златом и бисерима, што чини се сведочи да је био релативно богат властелин.

Извори и литература: М. Пуцић, *Споменици србски* I, 77; Љ. Стојановић, *Повеље и писма* I-1, 523-524; М. Благојевић, *Државна управа*, 235, нап. 113.

Палко Витановић, 4, 7, 9 – Потисао је из дубровачке племићке породице Барабића (Витановића). Био је један од тројице синова Марина Барабића. Среће се у изворима у периоду од 1363. до 1375. године. Умро је као млад човек. Са својим братом Лукшом трговао је у Србији. Писмо Дубровчана челнику Миљану из 1406. сведочи да су водили заједничке пословне књиге. Међу њиховим дужницима налазила се и српска властела. Иза себе је оставио потомство о коме се ништа поуздано не зна.

Литература: И. Манкен, *Дубровачки патрицијат у XIV веку*, Београд 1960, 123; И. Манкен, *Дубровачки патрицијат у XIV веку*. [Део 2]: *генеалошке табеле*, Београд 1960, 3.

Лукша Витановић, 4, 7, 9 – По свој прилици био је најстарији син Марина Барабића (Витановића). Податке о њему имамо за период од 1362. до 1375. када је последњи пут забележен као жив. Седам година доциније већ се наводе само његови наследници. Пословао је у Србији како са својим братом Палком, тако и са стрицем Павлом. Управо он и стриц су имали једно пословно удружење чије је капитал био 9.000 перпера. Павле је трговао пре свега оловом, те се може претпоставити да је и његов синовац био укључен у трговину са рударским производима. Из брака са нама непознатом супругом Лукша је имао две ћерке, које су се удале за чланове угледних породица Соркочевића и Гучетића.

Литература: И. Манкен, *Дубровачки патрицијат*, 121–123; И. Манкен, *Дубровачки патрицијат*. [Део 2]: *генеалошке табеле*, 3.

Важнији појмови и установе

У претходним свескама *Старог српског архива* објашњени су појмови: **кнез у Дубровнику**, **властела у Дубровнику**, **челник**, **писмо**, **човек**, према *Прегелду*, ССА 10 (2011) XXXV–LXVIII.

Окрмитељ, 7 (ред у изворнику) – Реч је коришћена пре свега да означи онога који се након смрти главе породице, старао о преосталим њеним члановима. Односило се то на удовице и малолетну децу. Његова дужност посебно је била да брине о њиховој имовини. Коришћен је термин и да означи бригу одређеног светитеља над људима. Када је реч о Дубровнику, градски статут је прописивао да кнез са Малим већем постави два стараоца над имовином преминулог који није оставио тетстамент. Њихова дужност била је да се старају да имовина остане неоштећена. Мушки потомци покојника су од своје четрнаесте године имали право да саучествују у управљању добрима, док су их коначно преузимали са осамнаест, ако би се проценило да њима могу ваљано располагати. За случај да су иза преминулог остала само женска деца, тутори су имали држати његову имовину док му се ћерке не удају. Удовица је могла располагати свом непокретном имовином мужа ради издржавања, уколико се не преуда. Поменута добра није смела продати, осим ако то није неопходно. Тутори су у супротном случају имали да помогну њено издржавање од покретне имовине.

Извори и литература: Ћ. Даничић, *Рјечник II*, 213; *Statut grada Dubrovnika sastavljen godine 1272. na osnovu kritičkog izdanja latinskog teksta B. Bogišića i K. Jirečeka*, Dubrovnik 2002, 442–447.

Сирота, 7 – Синоним за удовицу. До синовљевог пунолетства удовица је, по српским средњовековним прописима, могла држати читаво село. Уколико није имала мушког потомства држала је селиште, врт и најбољу њиву. Из акта који овде издајемо види се да су у Дубровнику оне имале своје старатеље. У Дубровнику је термин коришћен да означи женску децу која су остала без оба родитеља. Градски статут се својим прописима посебно старао о њиховој удаји. Браћа су имала да се старају о њима, уколико би се одлучиле да постану монахиње.

Извори и литература: Ђ. Даничић, *Рјечник* III, 113; *ЛССВ*, 435 (Р. Миаљчић); *Statut grada Dubrovnika*, 274–275, 508–509.

Тетраг, 9, 11, 13 – Термин потиче од грчке речи τετράδιον, а коришћен је углавном од стране Дубровчана у њиховим писмима упућеним српским и босанским великашима и властели. Означавао је књиге у којима је био сабран већи број докумената. Могли су то бити пословни акти појединаца или чак одлуке већа Дубровачке општине. У османским документима на српском језику коришћен је као синоним за дефтер.

Извори и литература: М. Пуцић, *Споменици србски* I, 34, 77, 88, 152, 177; М. Пуцић, *Споменици србски* II, 51; Ђ. Даничић, *Рјечник* III, 290; *ЛССВ*, 150 (А. Фотић).

Miloš Ivanović

Belgrade

LETTER OF RAGUSANS TO ČELNIK MILJAN

Dubrovnik, 1406, February 17th

Summary

A letter that people of Dubrovnik sent to čelnik Miljan on 17th of February 1406 is important to the researchers in various aspects. First of all, this document reveals the business connections that čelnik Miljan's father had had with two respectable citizens of Dubrovnik, brothers Palko and Lukša Vitanović. He was paying his debts to Vitanović brothers in silver, gold and in pearls, which confirms the fact that he was a rich man. The existing data about Vitanovićs were used to establish the time and place of senior čelnik Miljan's activity. This procedure led us to the hypothesis that his son, who was in the service of Branković family, claimed a house from Dubrovnik authorities and that very house might have gotten in the hands of Vitanović family thirty years before the letter this article is dealing with. It has been appointed that this is not a unique example when members of Serbian noble families claimed their parents' properties long after their parents' death. It has been established by diplomatical analysis that people of Dubrovnik showed less respect towards čelnik Miljan, than towards the rulers from families Lazarević, Branković and more powerful nobility.

Key words: people of Dubrovnik, čelnik Miljan, Palko Vitanović, debt, house, tetrag.